

PAUL CREMERS LEZING 2013

Dat maak ik zelf wel uit!

Over het poldermodel in de zorg

Herman Pleij
Tosca Niterink

Dat maak ik zelf wel uit!

Over het poldermodel in de zorg

Paul Cremers Lezing
4 april 2013 Rotterdam

Herman Pleij¹

¹ Herman Pleij is emeritus hoogleraar Historische Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam.

Voorwoord

“De toekomst gaat steeds meer op het verleden lijken”. Oude waarden als nabuurschap, zorgzaamheid in eigen kring en wederkerigheid gaan een groter deel uitmaken van zorg en ondersteuning. De overheid heeft op dit gebied – zeker na de tweede wereldoorlog – een grotere rol naar zich toe gehaald en moet die rol, noodgedwongen om financiële redenen, voor een deel weer prijsgeven.

Niet gek dat we de basis voor innovatie in het verleden zoeken. En wie kan ons dan beter aan de hand nemen dan Herman Pleij, emeritus hoogleraar historische Nederlandse letterkunde, maar vooral vakkundig en passievol verteller. De spiegel van het verleden weerkaatst naar later en Pleij weet met deze elfde Paul Cremerslezing een scherpe reflectie te geven. Vanaf de 16^e eeuw tot vandaag de dag, met de specifiek Nederlandse inborst en omstandigheden, vertelt hij waarom we zijn wie we zijn. Tegen deze culturele achtergrond is de huidige zorgrealiteit heel goed te verklaren (en waarom we er traditiegetrouw zo over klagen...).

Tosca Niterink geeft het beeld kleur. Pakkende anekdotes over haar dementerende moeder, een weergave van de rauwe werkelijkheid en de liefdevolle arm om je heen. De foto's van Anita Janssen illustreren deze anekdotes, maar zijn ook een verhaal op zich.

De aanwezigen zijn heen en weer geslingerd tussen groot en klein, vroeger en later, schrijnend en hoopvol. De zorg voor de mensen die het nodig hebben, staat voor grote veranderingen. Inspiratie en dialoog zijn dan belangrijke instrumenten te komen tot een waardevolle transitie. Pleij en Niterink geven dat in ruime mate. Deze publicatie is voor iedereen die er was te herlezen en voor diegenen die er niet bij waren dit alsnog te ontdekken. Het staat garant voor leesplezier en een rijkdom aan ideeën!

Volgende Paul Cremerslezing

Moderne organisaties stellen zichzelf regelmatig de volgende drie vragen over hun activiteiten: Waarom, Wat en Hoe? Vanuit dit perspectief is de Paul Cremerslezing dan ook aan een drieluik bezig. In 2012 behandelde Prof. dr. Harry Kunneman, muzikaal ondersteund door Esther Apituley, het moreel kapitaal in de zorg; de intrinsieke motivatie om zorgzaam te zijn, als individu en als samenleving (en dat wordt uitgevoerd door instituties). Zijn lezing was een duidelijke Waarom?-vraag.

Pleij en Niterink spraken over belangrijke waarden, over de diffuse lijn wat je van de formele zorg mag verwachten versus de informele zorg en daarmee ging het ook over solidariteit. Allemaal vragen rond Wat?

Op 3 april 2014 wordt de Paul Cremerslezing gehouden door Prof. Jan Jonker, hoogleraar duurzaam ondernemen, dat met name ingaat op de Hoe? Hij doet onderzoek naar nieuwe business modellen die vanuit de samenleving opkomen, waaronder veel rond zorg en ondersteuning. Hij zal ons 'glimpen van de toekomst' aanreiken. Nu nog onconventionele organisatievormen, straks niet meer weg te denken.

U bent van harte uitgenodigd!

Patty van Belle, Aline Saers, Helene Wüst, Lidewij Geertsma, Marlies Ott, Frido Kraanen en Vester Reijnders

**Bestuur Stichting
Paul Cremers lezing**

Mevrouw P. van Belle

Mevrouw A. Saers

Mevrouw H. Wüst

Mevrouw L. Geertsma

Mevrouw M. Ott

De heer F. Kraanen

De heer V. Reijnders

Levensloop Paul Cremers

Paul werd op 4 april 1951 geboren in het plaatsje Montfort onder de rook van Roermond. Hij omschreef zichzelf als iemand die ruime ervaring met overheidsopdrachten had, waarbij hij op een uitgebreid politiek-bestuurlijk, departementaal en landelijk netwerk kon bogen. Hij was trots toen hij eens op een congres als ‘trendwatcher’ ten tonele werd gevoerd. Van 1968 tot 1975 studeerde Paul sociale wetenschappen in Tilburg en filosofie in Nijmegen en Leuven. In de periode 1975 tot 1978 was hij achtereenvolgens leraar MO, regionaal beleidsonderzoeker en gemeentelijk beleidsmedewerker. Van 1978 tot 1985 was hij beleidsmedewerker bij het Openbaar Lichaam Rijnmond. Een periode waarover hij smakelijke verhalen kon vertellen. Vanaf 1985 was hij vrijgevestigd interim-manager en beleidsadviseur, nog altijd woonachtig in Roermond. Een plaats waaraan hij verknocht was, net als aan het Limburgse land. Dicht bij België en andere landstreken waar volop culinaire genoegens te beleven zijn. Waarom zou een mens verhuizen? Paul heeft vele kilometers moeten ‘vertreinen’ of zich door zijn vrouw Karin laten vervoeren om zijn werk te kunnen doen. Hij was altijd bereikbaar en wist ook altijd direct anderen te bereiken. Zijn omgangstijl was uniek en immer gericht op het onderhouden van een goede relatie, maar tegelijkertijd vasthoudend aan de resultaten die geboekt moesten worden.

Decentraal

Binnen de Nederlandse samenleving demonstreren de bewoners graag hun onderlinge solidariteit. Dat saamhorigheidsvertoon moet niet onderschat worden. Het hangt samen met een nederzettingsgeschiedenis die weinig feodale tradities kende of sterke hiërarchieën, en zeker geen krachtige leiders van kerk en staat. De verbondenheid uit de gilden, de armenzorg van overheidswege en de publieke werkverschaffing hebben tezamen met de kerkelijke liefdadigheid de weg geplaveid naar de hooggekwalificeerde verzorgingsstaat van nu met zijn collectieve ziekteverzekeringen, pensioenen en sociale uitkeringen. En het wezen daarvan – solidariteit – kan men idealiter zien als ‘participatiesamenleving’. Dat verantwoordelijkheidsgevoel voor elkaar moet echter wel gevierd en bezegeld worden, telkens weer. En hebben vroeger de zuilen daarin voorzien met hun lekenspielen, processies,

optochten en dansen om de Paasheuvel, dan moeten nu oranjegevoel en de markeringen van de eigen geschiedenis voor nieuwe houvasten zorgen.

Veelzeggend is dat Nederland geen vrije dagen kent rond staatkundige gebeurtenissen, volgens sommigen met 5 mei als treurig dieptepunt. Extra vrije tijd staat hier in het teken van geloof en gezin. Nergens ter wereld worden kerstmis, Pasen en Pinksteren dubbel

gevierd, nog eens uitgebreid met Hemelvaart. Die vrije dagen geven aanleiding tot het beleven van saamhorigheidsgevoelens bij sport, op vrijmarkten en tijdens kermissen en braderieën, tezamen met het geliefde gezinsritueel van een dagje samen uit of gezellig thuis.

Daarbij behoren decentrale bestuursinstellingen tot de kern van de Nederlandse samenleving: zwak centrum tegenover sterke regio's, steden, dorpen en wijken. Niet voor niets staat het land bekend als een meervoud: het Koninkrijk der Nederlanden. Daarvoor, tijdens de Republiek, blijft de centrale macht opzettelijk vaag geformuleerd, met een stadhouder, raadpensionaris of landsadvocaat en de sterk dominerende Staten van Holland binnen het grotere geheel. Hoe dan ook maken de Hollandse steden en met name Amsterdam de dienst uit, terwijl ze onderling ook over sterk uiteenlopende bevoegdheden blijven beschikken.

Een niet onbelangrijke aanzet tot de Opstand tegen het Spaans-Habsburgse bewind lag dan ook in het verzet tegen de centraliserende instituties, die men in het kader van de moderne staatsvorming wilde vestigen. Zelfs het kerngezin, verheven tot hoeksteen van de samenleving, is de uitdrukking van een dergelijke decentrale opstelling. Het kenmerkt zich door een vaste rolverdeling tussen vader, moeder en de kinderen, als doorvertaling van de voor de vroege stadseconomie zo typerende arbeidsdeling. Daar in die Vlaamse en Brabantse steden van de late Middeleeuwen is dat kerngezin als het ware uitgevonden, om later op export te gaan naar het noorden. Pas in onze tijd is die rolverdeling serieus ter discussie gekomen. Anderzijds blijkt de bedding van deze vorm van samenleven zo stevig, dat homohuwelijk, thuisbevalling en ook weinig vrouwen aan de top in aanzet typisch Nederlandse verschijnselen zijn. Geen land ter wereld kent bijvoorbeeld zo'n hoog percentage buitenshuis werkende vrouwen in deeltijd: men blijft nadrukkelijk kiezen voor een substantiële rol bij de opvoeding van de kinderen thuis.

Maar hoe werken zulke tradities en collectieve mentaliteiten dan binnen de zorg? Alleen door risico's te nemen kan men vooruit komen. Daarvoor is de Nederlandse samenleving van meet af aan goed ingericht. Door decentrale bestuursinstellingen, poldermodel en risicospreiding beschikken we over al eeuwenlang beproefde vangnetten, die juist experimenteren en innoveren zo aantrekkelijk maken. Gelukkig draven we nooit door en wordt elke neiging tot nutteloze bravoure in de kiem gesmoord door nuchtere pragmatiek. Dat is de ware VOC-mentaliteit, juist het tegenovergestelde van wat premier Balkenende eertijds meende. Hij dacht aan durf, moed en avonturenzucht die het vaderlandse koopmanschap sinds eeuwen zouden dragen. Maar de VOC is in 1602 juist opgericht om roekeloosheid in te dammen: van spektakel kon de schoorsteen niet roken. Daarom besluit men de krachten te bundelen om de risico's beter te kunnen spreiden en beheersen, onder het motto van voorzichtigheid en praktische profijtzucht. In dit kader worden vervolgens nieuwe verzekeringssystemen ontwikkeld, juist om te verhinderen dat overmoed meteen tot materiële en zelfs lijfelijke ondergang zou leiden. Beter voor 1/10 participeren in tien schepen dan in je eentje een heel schip uitrusten. Zelfs bij het verlies van vier schepen op de lange tocht naar de Oost en weer terug is er toch nog winst voor alle investeerders.

Het profijt van solidariteit

Naast die decentrale opstelling wordt alles in Nederland gedreven door een sterk gevoel voor pragmatiek en een warsheid van onproductieve eergevoelens en waanwijze verbeelding – die brengen geen brood op de plank. Munten wij nog steeds uit door een sterk saamhorigheidsgevoel – vergelijk de Nederlandse ziekteverzekering met die in Amerika – dan wordt de grondslag daarvan niet gevormd door nobele gevoelens van mededogen maar zuiver eigenbelang. En dat levert een situatie op waarvan iedereen profiteert. Die is te vergelijken met de hoge graad van pragmatische tolerantie, die absolute voorwaarde is voor het internationale koopmanschap waarvan wij bestaan.

Zo wordt vooral in de Lage Landen het verband tussen charitas en persoonlijk profijt al in de Middeleeuwen gelegd. Hier ontwikkelt zich een koopmansmoraal die zich tevens uitstrekt over het hiernamaals. Ook daarin kan je investeren. Reeds de Antwerpse stadssecretaris Jan van Boendale vestigt daar de aandacht op in zijn berijmde instructiewerk voor stedelijke omgangsvormen van omstreeks 1330, *Der leken spiegel* (handboek voor leken). Zie je de armen over het hoofd, dan zul je eeuwig branden in de hel. Deze waarschuwing is anderhalve eeuw later aangrijpend gedramatiseerd in de *Elckerlijc*, dat wil zeggen: iedereen. Herhaaldelijk is deze toneeltekst gespeeld, overgeschreven, herdrukt en meermalen in het Latijn vertaald, om langs die weg ook carrière te maken in andere talen. De weelderige koopman die de titelrol vervult krijgt totaal onverwacht de dood op bezoek. Opeens moet hij op weg naar het dodenrijk, maar geen enkele van de deugden wil hem daarbij vergezellen. Hij heeft bij het vergaren van zijn rijkdommen geen moment aan goede werken

gedacht en nu is het te laat. Door te investeren in eettafels en gasthuizen voor de armen en gebrekkigen – het zou hem maar een fractie van zijn vermogen gekost hebben – had hij zich een paspoort voor de hemel kunnen verschaffen

volgens de Bijbelse woorden ‘do ut des’: geef opdat je gegeven wordt. Dat kunnen al die kooplieden en investeerders die de Lage Landen beheersen in hun zak steken. Met Elckerlijc komt het nog net goed. Via inkeer, berouw, boete en lering weet hij toch nog steun te verwerven bij zijn laatste tocht. Maar op die moeizame manier had het niet hoeven. Want wel staat vast dat hij eindeloos in het vagevuur zal moeten branden voordat de hemelpoort zich opent. Het spel

is een waarschuwing en vormt een nieuwe stimulans om de charitatieve doelen stevig ter hand te nemen – uit zuiver eigenbelang. Dat resulteert in de zestiende-eeuwse hervorming van de armenzorg als taak van de wereldlijke overheid. Daarmee verdwijnt de kerkelijke charitas niet, ook niet binnen de latere protestantse gemeenten, maar er wordt wel duidelijk gemaakt dat het profijt van donerende privépersonen nooit het uitgangspunt mag zijn. Een humanist als de Amsterdamse Coornhert bepleit die herziening met overtuigende argumenten. De charitas kweekt beroepsbedelaars met allerlei voorgewende gebreken die onrust veroorzaken in de steden met hun opdringerige gedrag. Bovendien is het een statisch systeem dat op geen enkele wijze de eventueel partiële terugkeer in de werkende gemeenschap stimuleert. Eerder is het tegendeel het geval, aangezien alle partijen belang hebben bij de handhaving van de status quo: de armen zijn evenals de simulanten verzekerd van een geregeld inkomen, terwijl de schenkers de gelegenheid geboden wordt om hun plaats in de hemel veilig te stellen.

Coornherts voorstellen brengen in ieder geval rust terug in de steden. Alleen de allerarmsten die beslist niet in staat zijn om een inkomen te verwerven mogen voorzien van een merk op hun kleding nog bedelen. Maar de rest wordt gedwongen tewerkgesteld. En de voordelen daarvan blijken nog veel groter dan alleen het herstel van de orde. Niet ten onrechte is de nogal plotselinge bloei van de Republiek mede toegeschreven aan het enorme arbeidspotentieel door zulke maatregelen. Daardoor kunnen verschillende vormen van massa-industrie ontwikkeld worden – arbeiders genoeg die niet vastzitten aan huisnering. Buitenlanders valt deze liefdadigheid uit eigenbelang meteen op. En ze tonen zich vol bewondering. De Engelse diplomaat Sir William Temple brengt deze tenminste zonder omwegen in 1673 onder woorden: ‘Liefdadigheid schijnt in dit land zeer algemeen te zijn, hoewel geregeld door de wetten van het land, en gewoonlijk niet ingegeven door algemeen mededogen. Maar men vindt haar in de bewonderenswaardige voorzieningen die getroffen zijn voor alle soorten mensen die behoeftig zouden kunnen zijn of door een regering onderhouden zouden moeten worden’. Een eeuw later ziet Diderot deze voordelen nog steeds. Er is weinig of geen armoede, en daardoor blijven misdrijven beperkt. Rovers zie je niet langs de grote wegen. Daar heeft hij nog een andere materiële verklaring voor. Het waterige land is eenvoudig ongeschikt voor dieven, want die kunnen geen kant op: overal greppels, kanalen, rivieren en tolpalen.

De particuliere charitas zet zich voort in alle confessionele kringen als rechtstreekse vertaling van Gods gebod aan elke leek afzonderlijk. Daardoor raakt deze houding zo verankerd in de collectieve mentaliteiten, dat later ook wereldlijke genootschappen zich gaan inzetten voor maatschappelijke doelen, tot in alle uithoeken van de wereld. En wat destijds een paspoort voor de hemel heette, kan nu het sussen of afkopen van het geweten heten – een sentiment dat nog heden vele nationale acties in beweging zet.

Saamhorigheid

Die Nederlandse gedrevenheid door pragmatiek in plaats van idealisme of goedhartigheid wordt in het buitenland eerder ervaren als ongeremde profijt-zucht en uitgesproken botheid. De ‘botte Hollander’ kent geen manieren, duldt geen gezag, denkt alleen aan het eigen voordeel, bemoeit zich overal mee, zuipt en schranst zich zat, terwijl men met die dwarse leefstijl toch tot grote bloei is gekomen. Niemand minder dan Erasmus, die zich zijn hele leven als Rotterdammer blijft afficheren, maakt er werk van om deze Europese scheldpartijen om te buigen tot lof. Hollanders hebben tenminste geen last van hiërarchieën met de bijbehorende loze plichtplegingen en stuitende hypocrisie. Ze zeggen ronduit waar het op aankomt, schamen zich nergens voor en gaan niets uit de weg. Tenminste, zolang zulk gedrag maar wat opbrengt.

Dat type is dus al bekend in de late Middeleeuwen. Dan al groeit de aversie tegen elke hofetiquette: totaal overbodig, we doen zaken graag zo snel mogelijk zonder al die loze plichtplegingen. In Duitsland spreekt die joviale koopman uit de moerasdelta iedereen meteen met ‘du’ aan, om het een beetje gezellig te maken want dan wordt het vanzelf wel intiem. Maar Duitsers vinden zulk gedrag gewoon onbeschoft. En voordat Fransen ‘tu’ tegen elkaar zeggen moeten ze ongeveer met elkaar naar bed geweest zijn – en dan nog: de voormalige Franse minister-president Sarkozy sprak zijn Carla in het openbaar aan met ‘Vous’. En of hij al ‘tu’ mocht in de slaapkamer, laat zich slechts raden.

Maar Nederlanders tutoyeren er lustig op los om hun egaliteitsdrang te bezegelen: denk maar niet dat je meer bent dan ik. Zo wordt het zand rul gemaakt, om elkaar daarna des te makkelijker ten val te kunnen brengen. Maar wat wij eerlijk noemen en recht voor zijn raap vinden ze buiten de grenzen lomp. Het enorme succes van *Boer Zoekt Vrouw* is vooral te danken

aan de zonder omwegen geuite wensen tot behoeftebevrediging van gewoon aandoende plattelanders en hun smachtende teeltkeus. En de titel laat daar geen gras over groeien. In Frankrijk heeft men het format overgenomen, maar zeker niet de titel: veel te grof. Daar heet het *L'amour dans le pré* (liefde in de wei), waarmee een even simpel als beslissend verschil in levenskunst is aangegeven.

Saamhorigheidsgevoelens en solidariteitsuitingen staan in Nederland niet op gespannen voet met de tradities van een sterk individualisme en persoonlijke eigengereidheid. Alleen erop uitgaan roept de behoefte op aan rituele verenigingen met gelijkgestemden als tegenwicht. Zulke samenscholingen worden vaak luidruchtig gevierd: festivals, oranje rondhossen bij sportmanifestaties, bachelorparty's, Koninginnedag (Koningsdag) en de buurtbarbecue, dat allemaal onder leuze dat het gezond is om zo nu en dan uit je dak te gaan. Daarna kruipt iedereen weer terug in zijn eigen hol.

Die demonstraties van sterke verbondenheid, zowel in deelverband als op nationaal niveau, horen bij een land dat zweert bij horizontale diversificatie. Daarom is de boel bij elkaar houden hier ook zo'n urgent ideaal. Daarbij krijgt de verbeelding van de nationale saamhorigheid een dermate curieuze aankleding, dat de gedachte aan enig staatsnationalisme al meteen wegvalt. De rondhossende supporters voeren een soort carnaval op, waarbij de nationale symbolen worden bespot: een oranje klomp of een rood-wit-blauw bloembollenveld op het hoofd, tot en met de complete zothed van een oranje wastafel als hoofddekse. Ook de symbolen van de gastlanden op de internationale toernooien worden niet gespaard, zoals oranje brulotoeters in Zuid-Afrika en oranje Lederhosen en

Dirndljurken in Oostenrijk en Zwitserland – de populaire travestie van man tot vrouw brengt de stemming er meteen in. Dat is wat anders dan het zingen van het volkslied met de hand op het hart tijdens het hijsen van de nationale vlag – heel wat Amerikaanse schoolkinderen worden daaraan dagelijks blootgesteld. Dat wekt in Nederland eerder wat besmukte lachlust op.

Veelzeggend ook is de verheffing van Koninginnedag (Koningsdag) tot nationale feestdag. Vrijwel overal ter wereld viert men met veel tromgeroffel de stichtingsdatum van de eigen staat, geboorte- of sterfjaar van een stamvader (liefst een martelaar) dan wel een beslissende veld- of zeeslag. Bijbehorende namen en data komen terug in de aanduiding van talrijke pleinen, boulevards en straten zoals meteen in het omringende buitenland blijkt. Maar niet in Nederland. Daar doemt alleen '40-'45 wel eens op, maar dan als aanleiding voor herdenken en bezinnen, zeker niet vanwege triomf.

Onze nationale feestdag in naam van oranje wordt aangegrepen voor verbroedering. Binnen 24 uur verhuist een enorme vracht rotzooi van de ene zolder naar de andere, tegen idiote prijzen. Daarmee wordt tevens de internationale vrijhandel gevierd, waaraan we al meer dan zes eeuwen een opmerkelijke welvaart danken. Door alle wetten en bijbehorende omgangsvormen gedurende één dag op te schorten, bevestigen we het belang daarvan voor de rest van het jaar. Zo'n nationale feestdag is uniek in de wereld. Zelfs de vorstin gaat die dag de markt op, koopt ook wel eens wat en neemt met haar hele familie deel aan de rituele spelletjes en vertoningen.

Diversificatie zet de toon in de Lage Landen. Het is opmerkelijk hoezeer we beheerst worden door de overtuiging zeer divers te zijn. Nergens spreekt men binnen de grenzen van een relatief klein land zo vaak uit essentieel van elkaar te verschillen – wat op zichzelf een warme band geeft. Zo bezien is Máxima's

inburgering voltooid met haar uitspraak dat ze de Nederlandse identiteit niet had kunnen vinden. De verschillen worden zorgvuldig gekoesterd. Daarvoor hoeft men alleen maar aan klederdrachten te denken. Provinciale musea zitten opgescheept met kasten vol curieuze textiel. En elk dorp of gewest blijft een eigen identiteit opeisen. Toch blijken zulke specifieke identiteiten heel gemakkelijk op te gaan in grotere verbanden. Kunnen we er beter van worden, dan zijn we tijdelijk eensgezind, bij gelegenheid ook in oranje toetaking.

Hierdoor vormt het uitwisselen van veel meningen van veel betrokkenen over veel zaken de grondslag van de Nederlandse samenleving. Al die meningen zijn geïnstitutionaliseerd in eerst een diversiteit aan zuilen en daarna een veelvoud aan politieke partijen en andere belangengroeperingen, tot aan omroepen toe. Maar met de eeuwenlang in de handel getrainde compromismentaliteiten weten we steeds handzame besluiten af te dwingen. Daarbij genereert de explosie van standpunten een grote rijkdom aan ideeën. Het uitgedaagd worden door andere meningen werkt heel inspirerend op de intellectuele vorming, om nog maar te zwijgen van de creativiteit.

Uiteindelijk wint de pragmatiek het: moet kunnen, de schoorsteen moet roken, we moeten door één deur, geven en nemen, leven en laten leven, het ene doen en het andere niet laten – niet toevallig is de Nederlandse taal ruimschoots uitgerust met gezegden van deze aard. Na veel touwtrekken ligt er dan een compromis op tafel waarin allen zich kunnen vinden, al krijgt niemand echt zijn zin. Niettemin kunnen de genomen beslissingen steeds bogen op een breed draagvlak.

Eigengereid

Het evenwicht tussen zelfzucht en periodieke verbroedering lijkt echter verstoord te worden door een te sterke individualisering, die volgens sommigen al de trekken van verhuftering aanneemt. Jammeren, klagen en het uitoefenen van kritiek staan hoog aangeschreven in de vaderlandse geschiedenis en kennen veel deelnemers. Een dergelijke inzet stuurt nog steeds het publieke debat, zelfs nog meer door de nieuwe uitingsvormen dankzij internet. Steeds meer mensen kunnen meedoen en worden gestimuleerd een duit in het zakje te doen door de aandacht van politici voor deze golven van directe participatie. Maar al eeuwen terug begint het oeverloze geruzie over alleen al de kosten en de werkverdeling met betrekking tot de afwatering van het gebied. En die vrije kritiekrelatie komt voort uit individuele vrijheidszin en een alomvattend gevoel

van gelijkwaardigheid. Een geleerde als de jurist Hugo de Groot legt een dergelijk zelfbeeld al vast in 1610, als beslist en onwrikbaar ijkpunt voor het wezen van de bewoners van de Republiek. Met die vrijheid bedoelt hij vooral de keuze om zich naar eigen goeddunken te kunnen ontplooien, zonder dwang van bovenaf.

In de loop der tijden heeft deze neiging nogal wat zelfzuchtige kanten gekregen - voor alles moet een tol betaald worden. De doorgegeven cultuur van 'dat maak

ik zelf wel uit' heeft er waarschijnlijk ook toe geleid dat burens elkaar het licht niet in de ogen gunnen vanwege een overhangende tak. Alles in Nederland begint met conflicten of leidt daar snel naartoe. Daarbij kan de eigenzinnige betweterij hoog oplopen. Biedt de mondiale wetenschap een vaccinatieprogramma aan voor jonge meisjes ter voorkoming van baarmoederhalskanker, dan grijpt de eerste de beste huisvrouw naar de laptop en laat het land weten hoe de vork écht in de steel steekt. Meteen komt meer dan de helft van de doelgroep niet

opdagen. Zo simpel valt honderd jaar medische vooruitgang in Nederland te blokkeren: eerst nog eens zien, dat maak ik zelf wel uit, daar ga ik zelf over, maak dat je moeder wijs.

De actie past binnen de hier al langer bekende therapieontrouw, die volgens recent onderzoek zijn weerga in de wereld niet kent. Na de huisarts met behulp van Google geïnformeerd te hebben over wat men mankeert en welke medicamenten daarvoor het meest geschikt zijn, worden deze afgehaald bij de apotheek. Thuis oordeelt de patiënt dan aan de hand van de bijsluiter, dat hij zich beter tot een half pilletje per dag kan beperken in plaats van de voorgeschreven twee, gezien de in het vooruitzicht gestelde risico's. Maar een ander kan evengoed besluiten om er toch maar meteen drie te nemen, want dan word je gauwer weer gezond. En voel je je halverwege de kuur weer goed, dan gooi je de rest gewoon weg, want beter is beter en degene die dat het best kan weten ben jezelf. Door dit eigengereide optreden worden er jaarlijks voor tientallen miljoenen euro's medicijnen weggegooid. Dat vormt een ernstige bedreiging voor de volksgezondheid en is tevens een schandalige aanslag op het toch al problematische budget van de zorg. Maar bovendien hoort men zich de ogen uit de kop te schamen in het licht van de schaarste aan medicijnen in ontwikkelingslanden.

De invoering van het rookverbod in de Horeca heeft eenzelfde verzet opgeroepen. Toch is duidelijk dat het binnen afzienbare tijd overal rookvrij zal zijn in openbare gebouwen, cafés en restaurants inbegrepen. Maar uit onderzoek is gebleken dat die maatregel vooral in Nederland onverdraaglijk gevonden wordt, vooral rond wijk- en stamkroegen. Het verzet verliep heel emotioneel, alsof onschuldige individuen zomaar uit hun huis gezet werden. Zo'n verzet ontbrandde indertijd ook bij de invoering van de autogordel. Alsof je

niet zelf mag weten hoe je in je eigen auto crepeert! In eerste instantie vlammen de emoties steeds heftig op bij de aantasting van de eigen autonomie, maar na een tijdje worden ze gedoofd door de redelijkheid van het gewonnen inzicht. Zelfs het emotionele afwijzen van de Europese grondwet in 2005 startte bij dat principiële wantrouwen tegen centraal gezag. Niemand heeft dat hartgrondig neen zien aankomen. Hoe kan een land dat vanuit eigenbelang altijd vooraan heeft gelopen bij de totstandkoming van Europa nu tegen de logische stap van een grondwet zijn? Wanneer het neen zich enkele weken voor de stemming steeds duidelijker begint af te tekenen, probeert de voltallige ministerraad nog met persoonlijk uitgedeelde pamfletten het volk tot een ja te bewegen. Dan staat helemaal vast dat het neen wordt: dat maken we zelf wel uit. Die tamelijk irrationele afwijzing komt voort uit de angst door een nieuw en wellicht machtiger centrum in Brussel aan banden gelegd te zullen worden. Maar ook hier zijn we allang bijgedraaid door Europa met hernieuwd elan weer op te pakken, vooral als het om Europese belangen in de rest van de wereld gaat. Iedereen kan beroemd worden en rijk. De media onderwijzen wat je daarvoor moet doen, terwijl de banken laten weten hoe onnozel je wel bent als je geen bezit op de beurs weet te vergaren, ongeacht zo nu en dan een kinkje in de kabel. En hoe lang zal het helemaal duren voor je de Kanjer Prijs Van De Giro Loterij hebt gewonnen? Alleen moeten de roemlozen het voorlopig nog doen met zwakke imitaties van al die geavanceerde zaktelefoons, merkkleding, onbegrijpelijk gecompliceerde horloges, tatoeeringen en sportwagens. Inmiddels is er een onafzienbaar leger gegroeid van losers, schlemielen, zwaar gefrustreerden en machteloos onmondigen, die in de marges van het zo zichtbare succes van enkelen alleen met namaak mogen meespelen achter het podium. En daar blijkt niemand je te zien.

Klein- schaligheid

Toch behoort Nederland al eeuwenlang tot de gelukkigste samenlevingen ter wereld. Dat komt door de ervaring van een sterk vrijheidsgevoel. Hier bestaan ruime mogelijkheden tot zelfontwikkeling – je kunt als je dat wilt je talenten tot de bodem leegschrapen. Die ontplooiingskansen gaan gepaard met een even brede welvaart, gestut door de peilers van kleinschaligheid en decentralisme. Hiërarchische structuren en leiders zijn weinig populair, tenzij de topfunctionarissen zich uitputten in gewooneidexercities: wat ik doe kunnen jullie ook en waarschijnlijk nog beter – laat maar zien.

Sinds de Middeleeuwen leven we primair van internationale handel. Daardoor heeft zich een koopmansethiek ontwikkeld, die in hoge mate ons gedrag stuurt. Favoriete zelfbeelden als tolerant en gedoogzaam zijn geboren in de handel, maar blijken ook in breder verband aantrekkelijk. Traditioneel is hier meer mogelijk dan elders, want noodgedwongen hebben we leren marchanderen, dat wil zeggen een midden vinden, inschikken, een compromis bereiken – anders is er geen handel.

Besluiten doen we collegiaal: met z'n allen rond de tafel, waarbij de baas fungeert als gespreksleider. Dat biedt op elk niveau een platform aan voor opiniering, waardoor er tegelijkertijd een enorme ideeënrijkdom gegenereerd wordt. Dat laatste krijgt in Nederland te weinig aandacht als centrale aanjager van dat hoge welbevinden. Veel mensen hebben steeds veel mening over veel zaken en wensen die ook luidruchtig te uiten. En vinden ze te weinig gehoor, dan richten ze een vereniging op om ook langs die weg constitutioneel aan de weg te timmeren – geen samenleving kent een grotere verenigingsdichtheid dan de Nederlandse.

Die ideeënrijkdom verklaart waarom dit betrekkelijk kleine land al eeuwenlang zoveel op tafel legt in de wereld: kunsten, wetenschappen, economie, watertechnologie, sport, Nobelprijswinnaars. Hier blijft iedereen meedoen, in

meer hiërarchisch geordende samenlevingen is de top smal en zijn er veel afvallers die zich terugtrekken op regionaal niveau.

Het mobiliseren van die rijke ideeëncultuur dreigt de laatste jaren echter in het gedrang te komen. Vooral daardoor gaat het nu in Nederland slechter dan nodig is en verwacht werd. Nog maar enkele jaren geleden voelden we ons beter voorbereid op de crisis dan

andere landen. Met de kredietwaardigheid kon niets gebeuren, de licht aan te passen verzorgingsstaat zou als een huis blijven staan en de werkloosheid bleef op een laag peil. Maar dat is anders uitgedapt. We lopen nu achter in weerbaarheid en blijken niet mee te zeilen met het voorzichtige herstel bij onze belangrijkste handelspartner Duitsland.

De oorzaken daarvan moeten ook gezocht worden in de verleidelijke schaalvergrotingen waartoe de successen in onze core-business – internationale handel – verleiden. Multinationals en grootschalige vermarkting van nutsbedrijven lijken de toekomst te hebben in de wereld, en daar moesten we natuurlijk ook aan meedoen. Maar daarin ligt niet de kracht van Nederland, want schaalvergroting betekent hiërarchisering en (meer) regels. En daar houden we niet van. Het essentiële contact met de werkvloer en het benutten van ervaringsdeskundigheid zijn overwoekerd door een afgekeken managementcultuur, die in grootschaligheid alle heil zoekt en in de top

vervreemd is geraakt van de eigenlijke producten en prestaties, die van de bewuste ondernemingen en instellingen verwacht worden.

Voortdurend en zelfs in toenemende mate gaat het zeer mis bij grote projecten en samengeklonterde bedrijven: ziekenhuizen, zorginstellingen in het algemeen, woningcorporaties, universiteiten, hogescholen en zelfs de vakbond. De managers zijn bezig met handige deals, nog meer schaalvergroting, speculeren op de beurs, investeren in vastgoed en stroomlijning van de bedrijfsvoering, ongeacht de aard van de onderneming. Terwijl het primair om genezen hoort te gaan, fatsoenlijk wonen, wetenschappelijk onderzoek, onderwijzen en het behartigen van concrete werknemersbelangen. En dat lukt het best door intensief contact met de werkvloer. Zeker in het relatief horizontale en ideeënrijke Nederland.

Het stuitendste voorbeeld van hoe het grootscheeps mis kan gaan, is meteen het meest recente: Fyra, prestigeproject van de NS, nu het ultieme embleem van wat er allemaal fout loopt als management en werkvloer niet meer met elkaar communiceren. Al vanaf 2007 (!) waarschuwen ingenieurs dat men aan de top met een ogenschijnlijk voordelige deal bezig is, die op allerlei gronden ten sterkste afgeraden moet worden. Maar de bestuurders hielden zich doof, want zulke technici hebben immers geen verstand van financiering en het tegen elkaar uitspelen van internationale treinbouwers.

Dit land floreert bij de gratie van de individuele slimheid van velen, concurrerende kleinschaligheid en het inzetten van ervaringsdeskundigheid. Daarbij dient er wel meer aandacht ontwikkeld te worden voor de tol die men daarvoor moet betalen: traagheid van besluitvorming, onverschilligheid,

vluchtgedrag voor persoonlijke verantwoordelijkheid, coördinatieproblemen en gebrek aan animo voor de controle van uitvoering van beleid – we zijn meer van de ideeën dan van de realisering daarvan. Dergelijke obstakels en slijtagesporen moeten we met veel meer energie te lijf gaan. Oplossingen liggen zeker niet in het afbreken van het poldermodel, dat al meer dan vijf eeuwen een ongekend welvaren heeft gecreëerd.

De kracht van het Nederland ligt in samenwerken op basis van kleinschaligheid, sterk decentraal bestuur, nuchtere pragmatiek en onovertroffen (boeren) slimheid. Dat zijn de toegespitste kernwoorden die de Nederlandse welvaart al meer dan vijf eeuwen overeind houden. Daar hoort ook de zorg zijn voordeel mee te doen. Probeer alleen de tol die daarvoor betaald moet worden beter in de hand te houden, te beperken of te aanvaarden. Moet kunnen.

[zie verder: Jan Luiten van Zanden & Maarten Prak, *Nederland en het poldermodel* (2013); Anita Boele, *Leden van één lichaam. Denkbeelden over armen, armenzorg en liefdadigheid in de Noordelijke Nederlanden 1300 – 1650* (2013); Herman Pleij, *Moet kunnen...Een kleine mentaliteitsgeschiedenis van de Nederlander* (2010)]

Vervolgverhaal over acht dames op leeftijd die achter een cijferslot doen aan kleinschalig wonen. In de hoofdrol mevrouw Niterink (86), de moeder van Tosca Niterink.

Paul Cremers Lezing
4 april 2013 Rotterdam

Tosca Niterink²

² Tosca Niterink is een Nederlandse actrice en comédienne, die bekend werd door haar aandeel in Theo en Thea, Kreatief met Kurk en Borreltijd. Tegenwoordig is ze schrijfster en columnist voor de Achterpagina van het NRC.

Al maanden hebben wij (personeel, bewoners en familie) er met zijn allen naar toe gegonsd! Ik was er als de kippen bij, meteen toen ik lucht kreeg van het kerstdiner, al in september, knalde ik mijn naam (plus een) op de intekenlijst. Eindelijk is het zover en barst het feest los! Het is een drukte van belang in de huiskamer, de dames, kerstversiering, kinderen, kleinkinderen, rollators. We gaan op de bank zitten, mijn moeder en ik. “En jij daar!” mijn moeder wijst Annie op een stoel naast haar. “Snel anders gaat er een ander in zitten!”

“Wilt u een glaasje champagne?” vraagt Annie aan mijn moeder. “U ook mevrouw Wormerveer, en uw dochter ook?”

“Nou, graag”, roepen ze allemaal. Ik ga glazen pakken. Bij het kookeiland staat een vrouw stokbrood op te piepen. Dat gaat niet in de magnetron, maar dat is haar ding besluit ik want ze heeft een speldje op de borst waarop de levensgevaarlijke tekst te lezen valt: vrijwilliger. Hoewel ik altijd van iedereen mijn gang mag gaan in de kitchenette zinkt de moed mij in de schoenen. Ze staat toch voor de servieskast dus ik vraag: “Mag ik er even bij, even wat glazen pakken?”

“Glazen?” vraagt ze achterdochtig, “waarvoor?”

“Ik wil een drankje inschenken.”

“O, nee!” roept ze streng. “Dat kan nog niet, dat doen we straks pas!”

“O, wat hebben we het hier toch goed”, zucht mevrouw Wormerveer.

“Nietwaar poppenkoppie?” en ze pakt mijn moeders hand.

“Kom maar vast mee”, roept een van de zusters na een uurtje.

“We gaan vast naar de grote zaal!”

“Waar gaan we heen zuster?” klinkt het almaal op uit de rollatorfile.

“Naar de grote zaal.”

“Wat zegt ze?”

“De grote zaal.”

“Krijgen we gym?”

De boel is nog niet helemaal in orde in de grote zaal. Het neonlicht is oogverblindend. Ik zie cateringdozen glimmen en feestelijk gedekte tafels. De zusters draven zenuwachtig rond met papieren schemerverlichting en schalen voor het koud buffet. De opkomst is enorm. De feestgangers blijven binnenstromen.

“Wat is er aan de hand?” vraagt mijn moeder, “is er iemand jarig?” De grote zaal blijkt te klein. Geen nood, de harmonicawand scheurt open. Er komt nog meer multifunctionele groepsruimte vrij, tegen de achtermuur staat een rijtje droogkappen.

Mevrouw Wormerveer wijst naar de kerstkransen aan de muur. “Zijn dat allemaal rouwkransen?”

“Haar broer is net dood”, giechelt haar dochter, “vandaar!” De sfeerverlichting is aan, het koude buffet ligt te blinken op zilveren schalen. De zusters staan op een rij.

“Vrolijk kerstfeest”, zeggen ze, en: “u kunt aanstonds, tafel voor tafel, toetasten.” Er komt een man binnen met plaksnor. Hij heeft een hoge hoed op. Op de hoed glimmen kerstlampjes. Hij draagt een pandjesjas en klemt een dik boek onder de arm. “Daar heb je

de begrafenisondernemer al”, zegt mevrouw Wormerveer. Er klinkt gelach. Ssssst! doet de vrijwilligster.

“Ik ga u het kerstverhaal vertellen”, zegt de man.

“Dat kennen we toch al”, klinkt het boos vanuit een rolstoel.

“Er was eens een timmerman met zijn vrouw...”

“Dat is de zoon van mevrouw Kistenmaker”, hoor ik iemand zeggen.

“Die timmerman?” vraagt een ander.

“Heirlijk”, zegt mevrouw Wormerveer, als we even later zitten te smullen van onze papieren bordjes.

“Die man daar met dat witte jasje”, zegt ze vol ontzag, ze wijst naar de zoon van mevrouw Map, “is vast de hoofdkok!”

“O, o!” zucht ze nog maar een keer, “wat hebben we het hier toch goed!”

“Is dat zo mam?”

“Maak”, mijn moeder kijkt Annie en mij beurtelings doordringend aan, “dat jullie hier ook geplaatst worden.”

Historisch moment

Ze ligt in bed. In diepe slaap. Oorbellen in, kleren aan. Zonde om haar wakker te maken.

“Doe het toch maar”, zegt de zuster, anders slaapt ze vannacht weer niet! Uw moeder heeft de hele nacht lopen spoken. ‘Iedereen moet naar het verzamelpunt komen’, riep ze steeds. Wat ze daar nou mee bedoelde?” We zitten met zijn allen aan tafel. De zoon van mevrouw Map heeft thee gezet. Zuster Jorien (dat dit soort mooie, lieve, jonge, onbaatzuchtige zusters nog steeds geboren worden) danst binnen met mevrouw Kistenmaker. “U was jarig gisteren!”, jubelt ze. “Ik?”

“Ja kijk, de slingers hangen er nog!”

“Ik ben mijn bril kwijt”, zegt mevrouw Glims.

“Ik heb er eentje op”, zegt Kistenmaker, “is die misschien van u?”

“Nou verhip! Ik geloof het wel! Dank u.”

“Maar ik dan”, mompelt Kistenmaker.

“Wacht”, zegt mijn moeder, “ik heb er eentje om mijn nek hangen!”

“O, dank u!”, roept Kistenmaker blij.

“Er ligt hier ook een bril op tafel”, wijst mevrouw Warmerdam.

“O, dan zal die van mij zijn”, zegt mijn moeder, “want ik kan de mijne niet vinden!” Ze zoekt in de tas die ze dag en nacht met haar leven bewaakt. De inhoud wordt steeds wonderlijker. Twee tandenborstels, een suikertang, de afstandsbediening van haar tv.

“Wat moet je hier allemaal mee, mam?” Ik houd een schuursponsje omhoog en een soeplepel.

“Tja”, zegt mijn moeder en begint te schaterlachen, “geen idee!”

“Ik zie niks door deze bril!”, roept Kistenmaker.

“Ik ook niet”, zegt Glims. Er volgt een groepsbrillenwisseling die nog meer verwarring schept.

Op de gang hangen foto's van de dames. Aan de hand daarvan kunnen we de boel reconstrueren.

“Zuster”, zegt Glims als ze allemaal hun eigen bril weer ophebben, “heeft u alles genoteerd?”

“Wat?”

“Onze namen, zoals we hier zitten. Dit is toch een historisch moment!”

Mevrouw Van Haren begint te zingen. “Ladelidelodeloe!”

“Ze heeft omgekeerde Gilles de la Tourette”, zegt Annie. “Als je naar haar stewardessenverleden vraagt, begint ze te zingen.”

“Is ze stewardess geweest?”, roept Glims enthousiast. “Ik heb vroeger eens gevlogen, toen heb ik haar vast gezien, ze kwam me al zo bekend voor!”

“Wat zegt ze, zuster?”, zegt mevrouw Wormerveer. “Ik ben toch zo doof.”

“Ze is stewardess geweest!”, roept mijn moeder.

“O stewardess! Daar zal wel een hele studie voor nodig zijn!”

“Was zeker niet eenvoudig, om je evenwicht te bewaren, met de koffie?”, informeert Glims.

“Jazeker”, zegt Van Haren, “je had al die dingen en mijn man en ik zaten met de kinderen in Scheveningen, lekker lekker, ladelidelodeloe!”

“Wat zegt ze, zuster?”, roept Wormerveer met haar hand achter haar oor. “Ik kan het niet verstaan.”

“Tja, wat zegt ze mam?”

“Geen idee, ik kan er geen touw aan vastknopen.”

“Ik ook niet”, zegt Glims, “daarom moeten we de zuster vragen om het allemaal te noteren, kunnen we het later nog eens rustig nalezen!”

Knakworst

Het is druk in de gezellige gemeenschappelijke woonkamer. De dames zitten in een grote ‘joepie-we-gaan-bijna etenkring’ te schemeren.

“’t Is altijd net of de cliniclowns binnenkomen”, begroet de dochter van mevrouw Kistenmaker ons. “Ja enig!”, beaamt mevrouw Wormerveer (soms is ze doof, soms niet).

“Wat?”, vraag ik.

“Die muts! Zelf gebreid?”

Geen idee welke muts ik in de gauwigheid heb opgezet. Ik voel op mijn hoofd. O, die met die oranje pompoen, die kan inderdaad met een beetje fantasie voor een dopneus doorgaan.

“Ja hé, zeker zelf gebreid.”

“Nee mevrouw Wormerveer, dat ook weer niet?”

“Wat zegt ze? Ja zeker, hè? Zeker zelf gebreid.”

“Dag mam!”

“Dag Tos, laat dat vervelende mens maar kletsen, ze wil altijd meteen alle aandacht van iedereen.”

“Zeker een eigen maaksel, hè, die muts!”

“Mens bemoei je er niet mee!”, roept mijn moeder boos, “ze moet toch zelf weten wat ze op d’r hoofd zet.”

“Mam”, zeg ik geschrokken, “is dat het nieuwste? Doe niet zo onaardig!”

“Ik denk dat ze een beetje jaloers is”, fluistert de dochter van mevrouw Kistenmaker. “Net was ze nog heel gezellig. Ze wil gewoon aandacht.”

“Zuster, wat eten we?”

“Bloemkool met sausijesjes.” De zuster staat met een grote vork in de braadpan te prikken, er spuit een straaltje vet op haar schort. Ik ga rond met de snoeppot, er zitten grote gekleurde dropsleutels in.

“O heerlijk, zuster! Ik weet alleen niet of ik dat wel wegkrijg”, zegt Wormerveer.

Ik hou mevrouw Glims een felblauwe snoepsleutel voor haar neus.

“O, wat schitterend!”, roept ze vol bewondering. “Die vorm! Die kleur! Waar vind je zoiets? Kan je dat ergens kopen?”

“Ja hoor, gewoon in de winkel. Wilt u hem hebben?”

“Ik? Nou beter van niet, ik weet niet of ik de verantwoording aankan. Zoiets vergt natuurlijk een hoop zorg, ik neem aan dat je het regelmatig water moet geven en zo.”

“Ik wil naar huis”, zegt tante Lola (de zus van Kistenmaker, die twee weken geleden de groep is komen versterken met haar papegaai). “Ik breng u wel naar uw kamer”, zegt de dochter van Kistenmaker. “’t Is allemaal een beetje te druk voor u, hè?”

“Mogen wij even mee?”, vraag ik. “We willen haar papegaai graag zien. Ga je ook mee, mam?”

“Ik wil ook mee!” roept Kistenmaker.

“Ik ook! Ik ook”, klinkt het her en der. Even later bewegen we ons in een slowmotionoptocht door de gang. “Hij is al 35 en eet gewoon met de pot mee”, klinkt er uit de voorhoede en “hij heeft gister nog knakworst gehad, hè tante Lola?”

De rollator van mevrouw Map zit klem achtereen prullenbak, dus de achterhoede staat stil.

“Waar gaan we heen zuster?” klinkt het uit de rollatorfile .

“Wat doen we hier?” klinkt het achter me.

“Geen idee!”

“We gaan eten!” roept de zuster.

“Wat eten we?”

“Ik meen dat ik iets hoorde over knakworst.”

Poppetje gezien kastje dicht

Mijn moeder staat achter de glazen deur te zwaaien, ik druk op de knop maar er gebeurt niks. Haar lippen vormen de woorden ‘kom binnen’ terwijl ik roep: “Ga weg!” Omdat ze vluchtgevaarlijk is, draagt ze een armbandje waardoor de deuren blokkeren. Zo kan ze niet naar buiten en zonder jas in de maartse vriesnacht gaan dwalen. Gelukkig brengt de zuster haar terug de huiskamer in. Als we een minuut later binnenkomen is ze het voorval bij de deur vergeten. “Daar heb je er eentje van mij”, roept ze blij. Om bij haar te komen moeten we langs wat andere dames die voor de digitale open haard zitten. Mevrouw Van Haren pakt mijn handen. Ze geeft me een blik van herkenning en roept: “Leuk!” Ik ben bang dat ze denkt dat ik haar dochter ben, die heeft net zulk haar als ik. Voorzichtig maak ik me los, omdat mijn moeder verderop jaloers staat te worden. Voordat ik het weet sta ik mevrouw Wormerveer te omhelzen.

“O enig dat je er weer bent, lieve kind!”

“Fijn u te zien mevrouw Wormerveer.”

“Niks geen mevrouw, zeg maar Trees!”

“Dag Trees.”

“Dag mevrouw Kistemaker.”

“O dag lieve schat, krijg ik een kus?” Nu mijn moeder anderhalf jaar kleinschalig woont zijn de andere dames een stukje familie geworden; gaan we eigenlijk niet meer bij mijn moeder op bezoek, maar bij de hele club.

“Wacht even”, zeg ik tegen Annie die foto’s maakt van mevrouw Van Haren. Ze heeft na een toiletbezoek haar broek tot aan haar kin opgetrokken en haar trui erin gepropt. Zo komt mijn moeder ook wel eens terug van de wc en zo zou ik niet willen dat ze op de foto ging. Dus we trekken de boel op toonbare hoogte. “Waarom maken jullie geen foto’s meer van mij?”, vraagt Wormerveer

ineens. “Omdat uw kinderen het er niet over eens zijn of u dat wel wil.”
“Ik vind het juist hartstikke leuk als jullie foto’s van me maken. Ik snap niet dat mijn zoons dat niet willen.” Wormerveer weet niet dat we maar van drie van de acht dames kiekjes mogen maken. “Je maakt geen grappen over dementie, dit had mijn moeder nooit goed gevonden!”
“Ik heb acht kinderen”, zegt mevrouw Map. “Ik heb er ook een paar”, zegt Glims. “Ik heb geen kinderen”, zegt mijn moeder opgelucht.
“Jawel mam je hebt mij toch en mijn broer en mijn zus.”
“O ja”, zegt ze, “maar ik had toch ook een paar kleintjes, waar zijn die?”
“Thuis mam, maak je geen zorgen.”
Mevrouw Glims staat op. “Ik ga een dutje maken met de grote ‘D’ van Dutje. Eigenlijk mag ik dat niet zeggen”, grijnst ze, “dat is niet netjes. Ik ga rusten.”
Annie maakt een foto in de deuropening, want dat mag. Ze trekt het gordijn dicht en zegt: “Poppetje gezien kastje dicht.”

[foto’s Anita Janssen]

Nawoord

Tijdens het diner hebben de deelnemers aan deze bijeenkomst op typisch Nederlandse wijze met elkaar verder gesproken over het verhaal van Herman Pleij en de triestvrolijke columns van Tosca Niterink. Prettige persoonlijke gesprekken, waarbij men zich niet gehinderd voelde door de opdrachten. De essentie van ons gevoel bij zorg wordt waarschijnlijk het beste weergegeven door de titel van het liedje “We benne op de wereld om mekaar te helpen niet waar”. Cultuur laat zich inderdaad goed aflezen aan teksten van liedjes, leerden we van Pleij. Iedereen gaf aan ook wel voorstander te zijn van de-institutionalisering. Bestuurders lijken daar vooral zelf het voortouw in te willen nemen. Betekent dit een risico dat er vanuit oude patronen van denken en organiseren antwoorden gezocht worden? De transitie gaat immers niet alleen organisaties aan, maar ook burgers en cliënten. In ieder geval werd een pleidooi gehouden om zorgvuldig te zijn in onze taal, eenduidig en concreet, voor iedereen te begrijpen. De uitdaging is om te komen tot nieuwe werkwijzen die bij onze aard passen en ons eigen zijn. Om onze ideeënrijkdom te koesteren en de tol van het polderen te beperken. Dit met het nieuwe motto door Herman Pleij aangereikt: Moet kunnen!

Colofon

Uitgave : Stichting Paul Cremers

Druk : Quantas, Rijswijk

Copyright : Herman Pleij en Tosca Niterink

December 2013

Te bestellen via www.leeuwendaal.nl
of bij:

Leeuwendaal

postbus 1255

2280 CG Rijswijk

T (070) 414 27 00

F (070) 414 26 00

E pcl@leeuwendaal.nl

- ◆ samenwerken en governance
- ◆ organiseren en bekostiging
- ◆ werving en search
- ◆ interim-management
- ◆ organisatiepsychologie en assessments
- ◆ ontwikkelen en training
- ◆ functioneren en beloning
- ◆ arbeids- en ambtenarenrecht

Deze brochure is mede
mogelijk gemaakt door

Secretariaat Paul Cremerslezing
te bereiken via Leeuwendaal
Telefoon: (070) 414 2700
E-mail: PCL@leeuwendaal.nl
Postadres: postbus 1255
2280 CG Rijswijk